

POLITIEK

‘Natuurlijk gaat Rusland de EU niet aanvallen’

Het kabinet-Jetten trekt vele miljarden uit voor defensie; daarom moet er bezuinigd worden op zorg en sociale zekerheid. Gemilitariseerd neoliberalisme, meent **Ewald Engelen**. ‘De wapenindustrie heeft briljante lobbyisten.’

21/02 | 2026

door Marieke Sjerps Leestijd 15 minuten

✉ f X in

RELEVANT

‘Europa heeft te lang achterovergeleund’

PREMIUM door Nathalie Huigsloot

50 jaar Gruppo Sportivo

PREMIUM door Jeroen Welaert

AUTEUR

Sinds de Russische inval in Oekraïne zet Europa massaal in op bewapening, en ook het kabinet-Jetten blijft niet achter. In hoeverre is dat nodig? Ewald Engelen, hoogleraar financiële geografie aan de Universiteit van Amsterdam, verdiepte zich in de historische relatie tussen Rusland en het Westen, en in de retoriek die (her)bewapening moet rechtvaardigen. Hij raakte niet overtuigd. Sterker nog, Engelen (1963) verzet zich tegen de bewapeningsplannen en schreef het boek *Oorlogsmychen*.

We kennen u van debatten en publicaties over sociaal-economische onderwerpen. Oorlogsmychen is uw eerste boek over oorlog en vrede. Waarom dit onderwerp?

“Hoewel ik geen internationale betrekkingen gestudeerd heb, heb ik wel veel wetenschappelijk onderzoek gedaan naar internationale kapitaalstromen, en die hebben veel raakvlakken met geopolitiek; denk maar aan de handelsoorlogen waar Donald Trump mee dreigt. Daarbij heb ik persoonlijk altijd veel belangstelling gehad voor vraagstukken van oorlog en vrede, vooral over de oorlogen in de twintigste eeuw en de gevolgen ervan. Ik heb planken vol staan met boeken daarover.”

Toch publiceert u nu pas over dit onderwerp.

“Sinds de bankencrisis in 2008 heb ik een zekere argwaan ontwikkeld jegens alles wat de elites vertellen over wat ze doen, en waarom. Die argwaan had ik ook bij wat we te horen kregen over de oorlog in Oekraïne. Van eerdere oorlogen weten we immers dat machthebbers veel bullshit vertellen. Neem het ‘bewijs’ dat de toenmalige Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Colin Powell presenteerde over chemische wapens die in Irak opgeslagen zouden zijn. Hij misleidde daarmee de westerse wereld, waardoor die in jarenlange oorlogen werd getrokken die miljoenen mensen het leven hebben gekost. Al snel ontdekte ik dat het verhaal over de oorlog in Oekraïne aan alle kanten rammelde. Ik ben er verder ingedoken en kwam steeds meer tegenstrijdigheden tegen.”

In de inleiding schrijft u: “Er zijn geen goede objectieve geopolitieke gronden voor de oorlogshysterie waarmee we nu naar een Derde Wereldoorlog dreigen te worden gesleurd.”

“De hamvraag is: hoe bang moeten we zijn voor Rusland? We baseren ons op allerlei aannames, waarvan ik heb ontdekt dat ze niet gegrond zijn, of dat ze maar een deel van de waarheid vertellen.

Bijvoorbeeld dat Poetin meer wapens heeft dan Europa; dat hij een Navo-land zal binnenvallen zodra hij zijn kans schoon ziet; dat de EU stelselmatig te weinig aan defensie uitgeeft, en dat de VS ons niet zal helpen als de nood aan de man komt. De elites willen ons met hun oorlogsverhalen ervan overtuigen dat de defensiebudgetten in Europa omhoog moeten, omdat we anders een invasie riskeren.”

Kloppen die veronderstellingen niet?

“Nee. Hebben we minder wapens dan Rusland? Onzin, Europa heeft er juist veel meer. Heeft Nederland in de afgelopen decennia te weinig besteed aan defensie? Zeker niet, jaarlijks ging ongeveer 2 procent van ons bruto binnenlands product naar defensie. Er waren immers steeds Amerikaanse interventies waar Nederland aan meedeed: in Afghanistan, Kosovo, Libië, in Afrika en meer. Daar had onze regering altijd geld voor beschikbaar.

“Dat Rusland binnen een paar jaar een Navo-lidstaat zal binnenvallen, is ook ongeloofwaardig. Rusland heeft er tot nu toe vier jaar over gedaan om twintig procent van het Oekraïense grondgebied te veroveren, en dat heeft het land ontelbaar veel mensenlevens en materieel gekost. Nuchter beschouwd concludeer je dan toch dat, gezien de militaire slagkracht van het Russisch leger, Poetin geen Navo-lidstaat zal aanvallen. Hij weet dat het zijn ondergang betekent.

‘Mark Rutte is een zeer goede verkoper van de belangen van het militair-industrieel complex.’

“Een belangrijke factor is dat de slagkracht van een leger afhangt van de omvang van de economie. Een land moet genoeg geld hebben voor wapens, kleding, transportmiddelen en soldij.

“Interessant is daarom de vraag: hoe groot is de Russische economie? Antwoord: die ligt ergens tussen die van Spanje en Italië in. Moeten we dan vrezen dat Rusland de EU aanvalt, terwijl Europa qua economische draagkracht tien keer groter is? Natuurlijk niet, dat is volkomen illusoir. Ook Navo-baas Mark Rutte weet dat. Voor het grote publiek vertelt hij hoe gevaarlijk Rusland is. Achter de schermen

laat hij weten dat we die angst niet moeten overdrijven, omdat Ruslands economie net zo groot is als die van Texas. Dan weet je dat Rutte dat zegt opdat burgers geen bezwaar maken als er miljarden euro's meer naar defensie gaan.”

U lijkt niet zo'n hoge pet op te hebben van de secretaris-generaal van de Navo.

“Mark Rutte is een zeer goede verkoper van de belangen van het militair-industrieel complex. Maar wie hem daarom prijst, vereenzelvt zich met datzelfde militair-industrieel complex. Een journalist of politiek commentator die dat toejuicht, moet zich ernstig afvragen of hij de belangen van de wapenindustrie moet dienen, of dat hij de burgers goed moet informeren.

“Samengevat komt het erop neer dat de oorlog die Rusland in de buurt van de EU is begonnen, een gouden kans is voor de militaire elites om weer echt belangrijk te kunnen zijn – en veel geld binnen te harken. De defensiegelden van Nederland gaan van 20 miljard euro in 2024 naar jaarlijks 40 tot 50 miljard in 2035. Europa gaat het komende decennium het onvoorstelbare bedrag van 6400 miljard euro uitgeven. Vele miljarden die niet naar zorg, koopkracht, onderwijs en volkshuisvesting gaan. Die keuze gaat ons de komende jaren bijzonder hard treffen.”

Wat drijft de machthebbers, of elites zoals u ze noemt?

“Winstmaximalisatie, grootheidswaanzin, noem het maar. Het is hetzelfde mechanisme als in andere mondiale sectoren, zoals de farmaceutische industrie en de financiële sector. De wapenindustrie heeft briljante lobbyisten en ze is politiek goed vertegenwoordigd. Het militair-industrieel complex heeft een paar decennia een bescheiden rol gespeeld. Nu kan het in de schijnwerpers staan en het toneelstuk opvoeren dat herbewapening nodig is.”

Opvallend is uw stelling dat Rusland niet alleen schuldig is aan het uitbreken van de oorlog. Rusland is toch de agressor die op 24 februari 2022 Oekraïne is binnengevallen?

Met stemverheffing: “Ik veroordeel de inval van Rusland ten zeerste. Natuurlijk, ik ben pacifist en ik keer me tegen iedere vorm van statelijk geweld tegen mensen. Het is een immorele, illegale aanval, maar het is wel een aanval met een achtergrond. En die moeten we kennen. Het Westen kan wel moreel hoog te paard gaan zitten, maar verheven moraliteit brengt ons geen stap verder in het beëindigen van dit conflict. We moeten juist toegeven dat we dit hadden kunnen voorkomen. Als het

Westen beloofd had dat Oekraïne militair neutraal zou blijven, dan was die ellendige oorlog uitgebleven (zie ook verderop in dit interview – red.).

“Duitse bondskanseliers en Franse presidenten wisten dat een militair neutrale positie van Oekraïne belangrijk was voor Rusland, maar ze zijn meegegaan in het drammen van de Verenigde Staten, de machtigste partij binnen de Navo. Europa heeft niet genoeg stampij gemaakt om de boodschap over te brengen dat het einde van de Koude Oorlog een uitgelezen kans was om Rusland aan Europa te binden. Waarom kreeg Rusland begin jaren negentig niet het Navo-lidmaatschap aangeboden? De Amerikanen hadden Rusland als vijand nodig, zodat ze hier konden blijven, want West-Europa is voor de Amerikanen van levensbelang. Vandaar ook dat het onzin is dat de VS Europa in de steek zal laten. Sterker nog, Trump heeft recent een decreet ondertekend om het aantal Amerikaanse manschappen in Europa met 20.000 te laten toenemen.”

Amerika dicteert wel dat Europa 5 procent van het bbp aan defensie moet uitgeven én we vinden zelf dat we niet meer afhankelijk kunnen zijn van de VS. Dan is het toch begrijpelijk dat er veel aandacht is voor een sterkere defensie?

“De VS is een onbetrouwbare bondgenoot en dus doet Europa er goed aan meer op eigen benen te staan. Maar dat daarvoor hogere defensie-uitgaven nodig zouden zijn is onzin. Op de fantastische app Defensie-vergelijker op de NOS-website zie je precies hoeveel wapentuig de EU-lidstaten al -hebben. Meer dan genoeg om Rusland te weerstaan, wat betreft conventionele wapens.

Secretaris-generaal van de Navo Mark Rutte en president Zelensky in Kiev, begin februari

“Als het om kernwapens gaat, is Europa veruit in het nadeel. Rusland en de VS bezitten negentig procent van de mondiale -kernwapens. Dat zijn illegale massavernietigingswapens die allang de wereld uit hadden moeten zijn. Voor de EU betekent het: inzetten op afbouw en inperking, te beginnen met het verlengen van het START-akkoord, dat begin februari is afgelopen. Zelf kernwapens maken is voor iedereen het slechtste wat Europa maar kan doen.”

Wat moeten we volgens u weten over de relatie van het Westen met Rusland?

“Die relatie is al sinds de negentiende eeuw ingewikkeld. Niet in het minst omdat het Westen weinig rekening houdt met de Russische belangen en gevoeligheden. Dat nam na de Eerste Wereldoorlog

pregnante vormen aan. Tsaristisch Rusland vocht nota bene nog samen met Frankrijk en Engeland tegen Duitsland en Oostenrijk-Hongarije. Maar na de onverwachte Russische Revolutie in 1917 intervenueerden diezelfde bondgenoten – Frankrijk, Engeland en de VS – op militaire wijze op Russisch grondgebied, omdat ze bang waren voor communistische invloeden in eigen land. Een en ander leidde tot een burgeroorlog die aan honderdduizenden Russen het leven heeft gekost en die het economisch herstel van het land enorm heeft belemmerd. Voor het Westen werd de Sovjet-Unie de outcast. Andersom ontwikkelde de Sovjet-elite een diep wantrouwen tegen het Westen.”

En toen moest de Tweede Wereldoorlog nog beginnen.

“Ook in die jaren ging er veel mis in de onderlinge verhoudingen. De Sovjet-Unie wilde bijvoorbeeld samen met Frankrijk en Engeland optrekken tegen Duitsland, maar zij wezen dat voorstel af. Om tijd te winnen sloot Stalin toen een niet-aanvalsverdrag met Hitler (Molotov-Ribbentropact in 1939 – red.). Dat was voor het Westen een bewijs van onbetrouwbaarheid.

“Toen Duitsland in 1941 inderdaad de Sovjet-Unie binnenviel, werden de Sovjets alsnog de belangrijkste bondgenoot van de geallieerden in de strijd tegen het nazisme. Overigens waren er toen in Oekraïne veel fascistische groepen die zich bij de nazi’s hadden aangesloten en die actief hebben meegewerkt aan de Holocaust. Het is een onsmakelijk hoofdstuk in de Oekraïense geschiedenis, waar we liever niet aan herinnerd worden.

“Een pijnpunt na de Tweede Wereldoorlog is dat de cruciale rol die de Sovjet-Unie had gespeeld nauwelijks erkend werd. De bevrijding van Nederland door Canadezen, Amerikanen en Britten was bijvoorbeeld nooit gelukt als de Sovjet-Unie niet zulke immense materiële en menselijke offers had gebracht.

“Wat die offers betreft, er zijn in de Tweede Wereldoorlog 300.000 Britse soldaten gesneuveld, 400.000 Amerikaanse soldaten, 5 miljoen Duitse – van wie 70 procent gesneuveld is aan het Oostfront – en maar liefst 10 miljoen Sovjet-soldaten. De veldslagen in Oost-Europa waren tien keer zo groot als die in West-Europa. Toch heeft het Westen de Sovjet-Unie daar nooit voor bedankt.”

Waarom niet?

“Na de Tweede Wereldoorlog ontbrandde de ideologische strijd tussen het kapitalisme en het communisme pas goed: de Koude Oorlog. Daarin was geen plaats meer voor wederzijds begrip. In de VS kwam een jacht op communisten op gang; Europeanen werden bang gemaakt voor de Russen.

“De Berlijnse muur die begin jaren zestig werd gebouwd was een nieuw dieptepunt. Toen de Muur eind 1989 viel, implodeerde het Sovjetrijk snel, zonder bloedvergieten. Helaas heeft het Westen toen de gelegenheid laten schieten om een vreedzame Europees-Aziatische orde te creëren.”

U schrijft: “Rusland is geen Sovjet-Unie” en “Door de bewoners de rug toe te keren, terwijl zij zich net vreedzaam ontworsteld hadden aan de USSR, maakten we ze tot een vijand.”

“De Amerikanen hebben er triomfalisme van gemaakt.”

Triomfalisme?

“De toon was: wij hebben gewonnen, de Russen hebben verloren. Wij zijn beter, het kapitalisme is beter. Er werd nogal op de Oost-Europeanen neergekeken; we beschouwden hen als kinderen die beschaving, democratie en marktkapitalisme moest worden bijgebracht. Vraag de gemiddelde Ossi maar.

‘De oorlog die Rusland is begonnen, is een gouden kans voor de militaire elites om weer echt belangrijk te kunnen zijn.’

Ewald Engelen

“De harde realiteit voor de Oost-Europeanen was dat hun egalitaire, op communisme gestoelde samenlevingen van de ene op de andere dag veranderden in heel ongelijke maatschappijen met veel corruptie, criminaliteit en oligarchendom. Ze kregen een economische neergang van 30, 40 procent voor hun kiezen, met diepe armoede, een lagere levensverwachting, en veel alcoholisme en suïcides.”

En er waren verbroken beloftes.

“De Koude Oorlog had 45 jaar voor een militair evenwicht gezorgd tussen de kapitalistische en communistische wereld. Toen die in 1991 voorbij was, was het voor Rusland belangrijk dat er een nieuw evenwicht tussen beide blokken zou komen. Het is fascinerend en evenzogoed onthutsend om te lezen hoe vaak westerse landen destijds beloofd hebben dat de Navo niet naar het oosten zou uitbreiden. Een wens die vanuit Russisch oogpunt alleszins begrijpelijk was, want het land had in zijn geschiedenis meerdere Europese invasies meegemaakt, en de Navo was uitdrukkelijk tegen Rusland gericht. Die beloftes zijn nooit officieel op papier gezet, maar werden als *gentleman's agreement* beschouwd.

“Toch werden Polen, Tsjechië en Hongarije in 1999 lid van de Navo; in 2004 kwamen de Baltische Staten en Slowakije erbij. Rusland wees er meermalen op dat er andere afspraken waren gemaakt, maar de alliantie heeft zich daar niets van aangetrokken. In 2008 werd aan Georgië en Oekraïne beloofd dat ze in de toekomst ook Navo-lid konden worden.

“De Russen hebben dit als schoffering ervaren. Niet in het minst omdat Oekraïne en Georgië belangrijke lidstaten van de Sovjet-Unie waren geweest, waardoor ze veel nauwer verweven waren met Rusland dan bijvoorbeeld de satellietstaten Polen, Tsjechoslowakije en Hongarije. Satellietstaten waren tijdens de Koude Oorlog zelfstandige republieken binnen het Warschaupact. De avances van de Europese Unie en de Navo naar Oekraïne zijn voor Rusland daden van geopolitieke agressie.”

En wat is belangrijk om te weten over de geschiedenis van Rusland en Oekraïne?

“Wij gaan er automatisch van uit dat de bewoners van Oekraïne reikhalzend uitzien naar een neoliberale, democratische samenleving. Maar dat geldt niet voor iedereen. Inderdaad, er zijn mensen die lonken naar de moderniteit van het Westen. Zij spreken Oekraïens en hebben een grote afkeer van Rusland. Maar er wonen ook Tataren en andere kleinere etnische minderheden die thuis een eigen taal spreken en Russisch in het openbaar. Meer dan een derde van de bevolking is Russisch, of deels Russisch. Zij spreken die taal en identificeren zich als Rus. Verder is er nog een harde kern van fascistoïde Oekraïense nationalisten, een beweging die stamt uit de jaren dertig, die met hun nationalisme de regering-Zelensky hebben gekaapt.

“Oekraïne is sinds 1991 zelfstandig, maar welke vorm de staat moest krijgen was nog onduidelijk: een Oekraïense eenheidsstaat, of een multiculturele, multi-etnische, multi-linguïstische federatie? Toch bemoeide het Westen zich al snel achter de schermen met de binnenlandse politiek en duwde het de westers georiënteerden richting die eenheidsstaat. Ngo’s kregen geld om de democratie te introduceren; de CIA trainde het Oekraïense leger en Oekraïense geheime diensten werden ingebed in Navo-structuren.

“De jaren die volgden bleven onrustig, met demonstraties zoals Euromaidan in 2013-14 waarbij tientallen doden vielen, en gevechten tussen voor- en tegenstanders van de Russische en de toenemende westerse invloed. In 2014 begon een burgeroorlog die vooral in de Donbas werd en wordt uitgevochten. Ondertussen vonden in Kiev meerdere machtswisselingen plaats, al dan niet met steun van het Westen. In 2019 was Zelensky de laatste president die via legitieme democratische verkiezingen is gekozen. Sindsdien is de democratie opgeschort.”

Boekentips van Ewald Engelen

Over de geschiedenis van de burgeroorlog in Oekraïne:

Richard Sakwa

Frontline Ukraine – Crisis in the Borderlands

TAUR

2015

Over het verzet van Rusland tegen de uitbreiding van de Navo:

Hubris – The Origins of Russia’s War Against Ukraine

Jonathan Haslam

The Belknap Press

2024

Over de geschiedenis van de Westerse russofobie:

The Russia Anxiety

Mark Smith
Allen Lane
2020

Over de verloren jaren negentig in het voormalige Oostblok:

Kristen Ghodsee en Mitchell Orenstein
Taking Stock of Shock
Oxford University Press
2021

Over de Stalin-jaren:

Michael Jabara Carley
Stalin's Failed Alliance
University of Toronto Press
2024

Over de Sovjet-offers tijdens de Tweede Wereldoorlog:

Why the Allies Won
Richard Overy
PIML
1995

Over de Russische nostalgie:

Svetlana Alexievich
Secondhand Time
Random House
2013

In 2014 annexeerde Rusland de Krim. Over de rechtmatigheid van die daad verschillen de meningen.

“Nog zo’n heet hangijzer. In 1954 – Oekraïne was toen een republiek van de Sovjet-Unie – droeg Sovjet-leider Chroesjtsjov de Krim over aan Oekraïne (een symbolische gift ter gelegenheid van een jubileum – red.). Of dat verstandig van hem was, is de vraag. Tachtig procent van de inwoners van de Krim heeft namelijk de Russische etniciteit en spreekt Russisch. In de havenstad Sebastopol bevindt zich de grootste marinebasis van Rusland.

“Toen er in Oekraïne steeds meer nationalistische krachten kwamen en de bereikbaarheid van die marinebasis en de rechten van de Russische bevolking op de Krim in het geding leken te komen, heeft Poetin die zeker willen stellen. Dat was niet rechtmatig, maar vanuit het Kremlin bezien wel voorstelbaar. Gezien de milde reacties van president Obama konden zelfs de Amerikanen er begrip voor opbrengen. Grootmachten hebben in het interstatelijke systeem nu eenmaal meer vrijheden dan middelgrote staten.”

Hoe gaat Nederland om met deze kwesties?

“Onze politieke, culturele en wetenschappelijke elite heeft overwegend een Atlantische blik. Neem mijn eigen academische ecosysteem. Wie spreekt er nog Frans, Spaans of Duits? Wij doceren en schrijven in het Engels, en publiceren in Anglo-Amerikaanse academische tijdschriften. Ons netwerk woont grotendeels in Engeland en Amerika. We weten veel van de Amerikaanse geschiedenis, maar veel minder van de Russische – terwijl we daar historisch misschien wel meer mee verbonden zijn dan met de VS. Laat staan dat we kennis hebben over grootmachten als China. Dat betekent niet alleen een chronisch gebrek aan informatie, maar ook dat we die samenlevingen niet begrijpen.

“Die Atlantische blik overheerst ook in de journalistiek, en dan vooral in de reguliere media. Het is onthutsend hoe gedetailleerd de berichtgeving is over iedere politieke scheet die in de Verenigde Staten klinkt. Geen wonder, de top van de journalistiek bestaat vrijwel alleen uit voormalige Amerika-correspondenten, zoals Eelco Bosch van Rosenthal, Tom-Jan Meeus, Twan Huijs, en eerder ook Charles Groenhuijsen.

“Hun oordeel over wat nieuws is en wat niet, over wie er aan het woord komen en wie niet, wordt in belangrijke mate bepaald door de redactionele keuzes van *The New York Times*, *The Washington Post*, *The New York Review of Books* en *The New Yorker*. En vooruit, ook nog in *The Atlantic*. Die vijf Amerikaanse media bepalen wat Nederlanders te lezen en te zien krijgen. Daarom volg ik de

nieuwsbulletins op radio en televisie niet meer. Ik ben ze zat. Ik lees ook geen Nederlandse kranten meer.

“De gemiddelde Nederlandse journalist met een Anglo-Amerikaans perspectief is geen verslaggever meer, maar een activist die zijn eigen activisme niet ziet. Want wee je gebeente als je kritiek hebt op die uniformiteit, dan krijg je al snel het verwijt dat je aan de stoelpoten van de onafhankelijke journalistiek zaagt.”

We zien u tegenwoordig nauwelijks meer in talkshows en publieke debatten.

“Dat klopt, de rijen moeten gesloten blijven. Er is vrijwel geen ruimte voor dissidente geluiden.”

Wat betekent die Atlantische blik voor de berichtgeving over de Oekraïne-oorlog?

“Idealiter zouden we daar genuanceerd wegwijs in gemaakt moeten worden, maar voor analyses van de Oekraïne-oorlog worden steeds dezelfde mensen uitgenodigd. Dat brengt ons geen spat verder. Commentatoren als Rob de Wijk, Onno Eichelsheim, Arend Jan Boekstijn, Timothy Snyder, Anne Appelbaum en Dick Berlijn hebben allemaal een Amerikaanse bril op. Ze haten de Russen en Poetin wordt al snel vergeleken met Hitler. Die reïncarnatie van het absolute kwaad kan natuurlijk alleen maar onder de indruk zijn van militaire spierbundels. En dus moeten de overvolle arsenalen nog voller worden.

‘Ik zou nooit secretaris-generaal van de Navo worden, want ik wil geen lobbyist zijn voor de wapenindustrie.’

“Een derde wereldoorlog gaan we niet overleven, maar als ik de reacties lees op sociale media zodra ik daar mijn dissidente geluid laat horen, dan kan het niet anders dan dat het oorlogsverhaal al zeer effectief verspreid wordt.”

Wat is het alternatief?

“Diplomatieke kanalen openen, met elkaar onderhandelen buiten het zicht van de publiciteit en proberen wederzijds vertrouwen op te bouwen. Door elkaars veiligheidsbelangen te erkennen, kun je streven naar een bredere Euro-Aziatische veiligheidsorde. Het is diplomatie die je kunt vergelijken met hoe in 1962 de Cubacrisis tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie werd afgewend.

“Ik maak onderscheid tussen negatieve en positieve vrede. Negatieve vrede is de afwezigheid van oorlog, maar elkaar wel als potentiële vijanden blijven zien. Negatieve vrede betekent een wankel evenwicht. Helaas heeft het Westen dat pad gekozen.

“Positieve vrede is gebaseerd op onderhandeling, op wederzijds respect en strategische empathie, op het leren zien hoe conflicten zijn ontstaan. Daar hoort ook het respecteren van elkaars veiligheidsbelangen bij, en kennis hebben van elkaars cultuur en geschiedenis.”

Als u de positie had van Mark Rutte, van Ursula von der Leyen, of Rob Jetten, hoe zou u dan te werk gaan?

“Ik zou nooit secretaris-generaal van de Navo worden, want ik wil geen lobbyist zijn voor de wapenindustrie. Als politicus zou ik onze grote afhankelijkheid van de Verenigde Staten heroverwegen. Verder zou ik goede diplomatieke banden ambiëren met de nieuwe geopolitieke organisatie BRICS. (Brazilië, Rusland, India en China en Zuid-Afrika c.s.: inmiddels zijn er 32 deelnemende staten – red.). Daar zou ik bilaterale en multilaterale relaties mee aanknopen en ik zou proberen om de Verenigde Staten daarin mee te nemen.”

Het wordt nog een zware dobber de komende jaren.

“Dat denk ik ook, maar ik citeer graag Vladimir Iljitsj Lenin: ‘Er zijn decennia waarin niets gebeurt; en er zijn weken waarin decennia gebeuren.’ Soms is er ineens een omslag in de geschiedenis.”

Reactie van Ewald Engelen op het coalitieakkoord

“Dit coalitieakkoord bevat mooie woorden over het oplossen van de vele crises waar Nederland nu al jaren tegen aanhikt (stikstof, wonen, migratie), maar als je naar de cijfertjes kijkt, zie je dat de drie partijen het maar over één ding eens zijn: veel meer geld voor bommen en granaten. Daarvoor zijn ze bereid de hele verzorgingsstaat op de helling te zetten, inclusief fors hogere belastingen,

potsierlijk 'vrijheidsbijdrage' gedoopt.

"Burgers moeten meer betalen, krijgen veel minder, en moeten langer betalen. De 10 miljard euro

Onbeperkt lezen? Abonneer vanaf slechts 5 euro per maand.

Kies een abonnement

Ik ben abonnee

Met uw [donatie](#) steunt u de onafhankelijke journalistiek van *HP/De Tijd*. Word donateur of [word abonnee](#), al vanaf €5 per maand.

RELEVANT

Ewald Engelen: 'We hunkeren naar een andere inrichting van de samenleving'

PREMIUM door Marieke Sjerps

Verwarrend: meer wapens in Europa geven de beste kans op vrede

door Ton F. van Dijk

Dodelijke medicijnen

PREMIUM door Marieke Sjerps

Als de Russen komen

PREMIUM door Bert Nijmeijer

Inschrijven nieuwsbrief

HP/De Tijd mag mij eens per week een nieuwsbrief sturen.

Uw e-mailadres

verstuur

abonnement

[abonneren](#)
[opzeggen](#)
[adres wijzigen](#)
[nazenden](#)
[veelgestelde vragen](#)

over HP/De Tijd

[colofon](#)
[de makers](#)
[doneren](#)
[adverteren](#)
[archief](#)
[nabestellen](#)
[partnerbijdrage](#)

HP/De Tijd

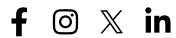
HP/De Tijd biedt een frisse, uitdagende blik die aanzet tot nadenken. Weg met de waan van de dag, schreeuwende koppen en voorgekauwde meningen. Hier vind je originele verhalen die raken en analyses en opinies die je nergens anders leest. Voor nieuwsgierige geesten en slimme lezers die snakken naar betrouwbare informatie in een onbetrouwbare wereld. Breek uit je bubbel en abonneer je op de onafhankelijke journalistiek van *HP/De Tijd*.

[abonneren](#)

[adverteren](#)

HP/DE TIJD

[over HP/De Tijd](#) [gebruikersvoorwaarden](#) [inkoopvoorwaarden](#) [privacy](#) [colofon](#)
